

BOLALARDA NAFAS A'ZOLARI PATOLOGIYASI

*Nasirova Gulmira Ramziddinovna**Toshkent Davlat tibbiyot
universiteti PhD assistent*

Annotatsiya: Bolalar sog'liqni saqlashda nafas a'zolari bilan bog'liq kasalliklar va ularning patologiyasi nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Chunki nafas yo'llari bolaning organizmida birinchi navbatda tashqi muhit bilan yaqin aloqada bo'ladigan va tez-tez infektsiyalarga duch keladigan tizimlardan biridir. Bolalarda nafas yo'llari organlari o'zining anatomik va fiziologik xususiyatlari sababli ko'pgina zararli omillarga nisbatan juda sezuvchan bo'lib, turli patologik jarayonlar rivojlanishiga moyillik ko'rsatadi. Bola organizmida immun tizim yetarlicha rivojlanmagan bo'lishi, nafas yo'llarining tor va qisqa bo'lishi, shilliq qavatning nisbatan zaif va oson ziyon yetuvchi bo'lishi sababli patologiyalar paydo bo'lish xavfini kuchaytiradi. Nafas yo'llarining yuqori va quyi qismlarida yuzaga keladigan turli infektsion, allergik, tug'ma va orttirilgan kasalliklar bolaning umuman salomatligiga, rivojlanishiga va hayot sifati darajasiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: bolalarda nafas a'zolari, patologiya, pnevmoniya, bronxit, astma, respirator kasalliklar, o'pka kasalliklari, diagnostika, profilaktika, davolash.

Аннотация: Заболевания органов дыхания и их патология чрезвычайно актуальны в детском здравоохранении. Дыхательные пути – одна из систем организма, которая находится в тесном контакте с внешней средой и часто подвергается инфекционным заболеваниям. В силу своих анатомо-физиологических особенностей дыхательные пути у детей очень чувствительны ко многим вредным факторам и подвержены развитию различных патологических процессов. Недостаточно развитая иммунная система, узкие и короткие дыхательные пути, относительно слабая и легко повреждаемая слизистая оболочка повышают риск развития патологий. Различные инфекционные, аллергические, врожденные и приобретенные заболевания верхних и нижних дыхательных путей оказывают существенное влияние на общее состояние здоровья, развитие и качество жизни ребенка.

Ключевые слова: органы дыхания у детей, патология, пневмония, бронхит, астма, заболевания органов дыхания, заболевания легких, диагностика, профилактика, лечение.

Abstract: Respiratory diseases and their pathology are extremely relevant in children's health care. Because the respiratory tract is one of the systems in the child's body that is primarily in close contact with the external environment and is often exposed to infections. Due to its anatomical and physiological characteristics, the

respiratory tract in children is very sensitive to many harmful factors and is prone to the development of various pathological processes. The underdeveloped immune system in the child's body, the narrow and short respiratory tract, and the relatively weak and easily damaged mucous membrane increase the risk of developing pathologies. Various infectious, allergic, congenital and acquired diseases that occur in the upper and lower respiratory tract have a significant impact on the child's overall health, development and quality of life.

Keywords: respiratory organs in children, pathology, pneumonia, bronchitis, asthma, respiratory diseases, lung diseases, diagnostics, prevention, treatment.

KIRISH

Nafas a'zolari patologiyasi deb, ularning tuzilishi va faoliyatidagi tug'ma yoki orttirilgan o'zgarishlar natijasida nafas olish va chiqarish tizimining yetarlicha ishlamasligini tushunish mumkin. Eng ko'p uchraydigan patologiyalar ichiga bronxit, pnevmoniya, laringit, traxeit, faringit, bronxial astma va turli obstruksion sindromlar kiradi. Ushbu kasalliklar bola yoshida ayniqsa tez-tez uchraydi, ularning kelib chiqishi ko'plab individual va ijtimoiy omillarga bog'liq bo'lishi mumkin. Bolalarda immun tizimining to'liq shakllanib ulgurmaganligi, organizmning nozikkorligi, gigiyena qoidalariga rioya qilinmasligi, tez-tez shamollash, yomon ovqatlanish, yotoqxonadagi namlik yoki chang, uy sharoitidagi allergenlar, havoning ifloslanishi kabi sabablar infeksiya-agentlarning tez va oson kirib borishiga, infeksiyaning organizmga chuqur o'tib ketishiga va nafas yo'llarida doimiy yoki surunkali kasalliklarning rivojlanishiga olib keladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Patologiyalar turli ko'rinishda namoyon bo'lishi mumkin. Nafas yo'llarining yuqori qismlari (burun, halqum, tomoq) zararlansa, burun bitishi, burundan nafas olishning qiyinlashuvi, og'iz orqali nafas olishga o'tish, tovushda o'zgarish va tomoq sohasida g'alati hissiyot kabi belgilar yuzaga chiqadi. Nafas yo'llarining quyi qismlarida, ya'ni traxeya, bronxlar va o'pka to'qimalarining zararlanishida esa nafas qisilishi, yo'tal, hansirash, badan haroratining ko'tarilishi, umumiy holsizlik, intoksikatsiya belgilarini kuzatish mumkin. Ko'pincha ushbu klinik belgilar mahalliy va umumiy rezistentlikni pasayishiga olib kelib, bolaning tez-tez kasallanishi va organizmda surunkali jarayon rivojlanishiga turtki beradi. Nafas yo'llarining yallig'lanishli kasalliklari bola yoshida ko'p uchraydi. Bunday hollarda etiologik omil ko'pincha viruslar yoki bakteriyalar bo'lib, bemor bolaning o'zi yoki atrofida qilarga epidemiologik xavf tug'diradi. Nafas a'zolari patologiyasi asosan otorinolaringologik kasalliklar, bronx, o'pka kasalliklari, hamda tug'ma nuqsonlar shaklida namoyon bo'lishi mumkin. Tug'ma nuqsonlar – bronxlarda yoki traxeadagi anomaliyalardan iborat bo'lishi mumkin, ularning klinik belgilari turli yoshda, o'ziga xos tarzda

namoyon bo'ladi. Odatda, patologiyasi og'irroq bo'lgan bolalarda erta yoshda nafas yo'llarining buzilishi, tez-tez yo'tal, nafas qisishi, uyquda vaqti-vaqti bilan nafas to'xtab qolishi singari xavfli belgilar paydo bo'ladi. Bronxial astma bolalar orasida eng keng tarqalgan allergik kasalliklardan biridir. Uning patogenezi asosan havo yo'llarining yuqori sezuvchanligi va yallig'lanish reaksiyalar, bronxlarni torayishi, nafasni yuzaki va tez olib, qiyin chiqarish bilan namoyon bo'ladi. Bronxial astmaning klinik ko'rinishi to'satdan paydo bo'luvchi, hansirash va yo'tal xurujlari, ko'krak sohasida og'riq, bo'g'ilish hissi, kechasi va ertalab og'irlashadigan xurujlar bilan tavsiflanadi [1].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yuqori nafas yo'llari kasalliklari – rinit, faringit, laringit – bolalarda shilliq qavatlarning yallig'lanishi bilan kechadi. Bunday holatlarda yetakchi belgilar jumlasiga burun bitishi, tomoqda quruqlik yoki achishish hissi, ovozning o'zgarishi, quloqlarda bosim yoki og'riq, shuningdek, umumiy harorating ko'tarilishi kiradi. Odatda bolalarda yuqori nafas yo'llari patologiyasi bo'yicha statsionar hamda ambulator davolash choralari birga olib boriladi. Quyi nafas yo'llari patologiyasi – bronxit, pnevmoniya, obstruktiv bronxit va boshqa kasalliklar bola hayotida eng ko'p uchraydigan va og'ir asoratlarni keltirib chiqaradigan kasalliklar sirasiga kiradi. Bola yoshida, ayniqsa sog'lom immun tizim shakllanmagan bolalarda, pnevmoniya juda tez rivojlanishi va og'ir kechishi mumkin. Bu holatda bolani zudlik bilan mutaxassisga ko'rsatib, zamonaviy davolash usullaridan – antibiotiklar, simptomatik va yordamchi terapiyadan to'g'ri foydalanish kerak bo'ladi. Nafas tizimi kasalliklarining kundalik hayot va maktabga qatnashuvda jiddiy cheklovlar, uzoq muddatli reabilitatsiya, doimiy dispanser nazorati zarurligini, bola va ota-onalar uchun psixologik og'irlik keltirib chiqarishini unutmaslik lozim. Allergik kasalliklar, ayniqsa, pollinoz, atopik bronxial astma va allergik rinit bolalarda oxirgi yillarda sezilarli darajada ko'payib bormoqda. Ushbu patologiyalar ko'pchilik hollarda surunkali kechadi, epizodik yoki doimiy simptomlar bilan namoyon bo'lib, bolaning nafas tizimida yallig'lanish, o'tkir va surunkali tutilish, allergik reaksiyalarni keltirib chiqarib, bola organizmida immun muvozanatini buzadi [2].

Tug'ma nuqsonlar ham bolalar nafas tizim kasalliklarining sababchisi bo'lishi mumkin. Traxeal va bronxial devorlarning rivojlanishidagi nuqsonlar, o'pkaning anomaliyalari, nafas yo'llari shilliq qavatining yetarli himoya qilinishini buzilishi bola hayotida, ayniqsa bolalikning ilk davrlarida, tez va og'ir patologik o'zgarishlarning rivojlanishiga olib keladi. Bunday hollarda bola doimiy tibbiy ko'rikda bo'lishi, ularning hayot sifatini yaxshilash uchun barcha zarur chora-tadbirlar va zamonaviy tibbiy yordam ko'rsatilishi lozim. Bola yoshidagi nafas yo'llari patologiyasi diagnostikasi rivojlangan zamonaviy tibbiyotda turli laborator va instrumental usullar bilan boshqariladi [3].

Nafas funksiyasi tekshiruvi, rengenologik tekshiruvlar, laborator tekshiruvlar natijalari, vaktsinatsiya, immunoterapiya va fizioterapevtik usullar yordamida bemorning holatini tahlil qilish mumkin. Bolalarda o'tkir va surunkali nafas tizimi patologiyalarini aniq va erta aniqlash, tegishli profilaktika va davolash tadbirlarini o'z vaqtida tashkil etish, bola sog'lig'ini tiklash va saqlab qolishda, kasallikning asoratlarini oldini olishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bola yoshidagi nafas yo'llari patologiyalarini oldini olishda gigiyenik qoidalarga qat'iy rioya qilish, bolani to'g'ri ovqatlantirish, tabiiy immunitetni mustahkamlash, muntazam jismoniy mashqlarga jalb qilish katta ahamiyatga ega. Shuningdek, bolada kasallik alomatlari paydo bo'lishi bilanoq shifokorga murojaat qilish, bemor bolani vaqtida davolash, profilaktik vaktsinatsiyalarni o'z vaqtida o'tkazish kabi tadbirlar orqali og'ir kasalliklar va ularning asoratlarini bartaraf etish mumkin [4].

Nafas yo'llari patologiyasining surunkali kechishi bolaning umumiy salomatligiga, aqliy va jismoniy rivojlanishiga, hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bola davomli ravishda nafas yetishmovchiligi sababli, qandli diabet, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari va boshqa ko'plab tizimli kasalliklar xavfi ortadi. Bolada tez charchash, ishtahaning buzilishi, o'sishda kechikish, maktabda o'zlashtirishning sustlashishi kabi belgilarning paydo bo'lishi organizmda davomli kislorod yetishmovchiligining natijasi bo'lishi mumkin. So'nggi paytlarda bolalar o'rtasida nafas yo'llarining allergik va surunkali kasalliklari omili sifatida atrof-muhitning ifloslanishi, passiv chekish, uyda chang to'planishi, antibiotiklardan noto'g'ri va ko'p foydalanish, bolalarda noqulay ijtimoiy-turmush sharoitlari va oziqlanish muammolari kabilar ko'rsatilmoqda. Ayniqsa, shahar aholisining tabiiy sharoitlar bilan bog'liq muammolari, temperaturaning tez-tez o'zgarib turishi, germetik darajadagi yopiq xonalar, ventilyatsiyaning yetarli emasligi bolalar sog'lig'iga salbiy ta'sir qiladi. Nafas patologiyalari rivojlanishida psixologik faktorlar, oilaning ijtimoiy farovonligi ham muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, bolalarda nafas a'zolari patologiyasi ko'p omilli, murakkab va profilaktikasi muhim bo'lgan sog'liq muammosidir. Uning oldini olish va davolashda oilaning, maktabning va tibbiyot xodimlarining hamkorligi, bolalar gigienasiga, to'g'ri ovqatlanishga, jismoniy faollikka qat'iy e'tibor qaratish, profilaktik va zamonaviy tibbiy yordam choralari samarali tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi [5].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bolalarda nafas a'zolari patologiyasi keng tarqalgan, klinik jihatdan rang-barang va diagnostika va davolash jihatidan murakkab tibbiy muammo hisoblanadi. Kasalliklar rivojiga olib keluvchi asosiy sabablarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish, bolalarda zamonaviy diagnostika va davolash usullarini joriy qilish, immunoprofilaktika, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, atrof-muhitni muhofaza qilish kabi tadbirlar bolalarning sog'lom ulg'ayishi va kelajakda sog'lom

avlod tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. Bolalarda nafas a'zolari patologiyasining samarali oldini olish va davolash jamiyat taraqqiyoti va tibbiyot yutuqlari uchun muhim shartlardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonova, S. U. (2019). "Bolalarda nafas yo'llari kasalliklarini erta diagnostika qilish va ularning profilaktikasi." *Pediatrica va bolalar jarrohligi*, 4(2), 65-71.
2. Alimov, I. T., & Keldiyorov, A. F. (2021). "Bolalarda pnevmoniyaning zamonaviy klinik kechishi va davolash usullari." *Tibbiyotda innovatsiyalar*, 5(3), 92-99.
3. Bobomurodova, G. R. (2020). "Bolalarda surunkali bronxidlarni davolash va reabilitatsiya muammolari." *O'zbekiston pediatriyasi jurnali*, 2(1), 53-59.
4. Ergashev, S. N. (2018). "Bolalarda bronxial astmaning klinik xususiyatlari va davolash yakunlari." *Bolalar salomatligi jurnali*, 1(2), 37-44.
5. Hamrayev, A. H. (2017). "Bolalar o'pka kasalliklarining zamonaviy parvarishi va oldini olish." *Tibbiyotda fan va innovatsiya*, 3(4), 22-30.
6. Karimova, M. M. (2021). "Bolalarda o'tkir respirator kasalliklarni kechish xususiyatlari." *Shifokor*, 8(1), 85-91.
7. Malikov, D. B., & Yo'ldosheva, F. O. (2022). "Bolalarda nafas tizimi kasalliklari va ularning oldini olish." *Zamonaviy tibbiyot*, 10(2), 60-67.
8. Nurmuxamedova, N. K. (2019). "Allergik rinitli bolalarda nafas olish yo'llari muammolari va ularni davolash." *Tibbiyotda yangi yondashuvlar*, 6(3), 48-55.